

Mojzesné Székely Katalin

A „hasznosidő”-től a hasznos életig

(Beszélgetés Lukács Barnával, a kazincbarcikai Don Bosco általános iskola és speciális szakiskola igazgatójával)

– 1945-ben születél: alföldszélen, parasztcsaládban, mélyen vallásos szülőktől. Kötnék-e ezek a gyökerek? Mondj valamit erről!

– Szívesen teszem. Szegények voltunk, Mezőnagymihályban. A jó földet elvették, és a beszolgáltatás elvitte, ami megtermett: a búza két harmadát, a hízó felét. Anyám mindég sírt. Korán vittek a határba a szüleim, nyolc-tíz éves koromban hajnal háromtól este nyolcig arattunk, kapáltunk, kaszáltunk. A földek messze voltak. Nem szerettem a mezőgazdasági munkát: fájt a fejem, meg kilátástalannak és reménytelennek láttam. Jellemző volt, hogy mindenki menekült a faluból. Csak itt ne, csak falun ne! Úgy látszott, abból boldog embernek lenni nem lehet. De az, hogy parasztyerekként születtem és szegénységben, edzést adott. A saját családomban, később, nem lepődtünk meg azon, ha valamit két kézzel kellett kikaparni vagy megcsinálni.

Pici koromtól az anyám karján ott voltam a templomban. Nemcsak vallásos lettem, de megszoktam a szereplést is. Hat éves koromtól huszonkét éves koromig ministráns voltam. Nagyon tudatosan nem éltem meg, de nagyon tetszett. Komolyan vettem a liturgikus dolgokat, és csodáltam az ünnepeket: karácsony, húsvét, szent sír, díszőrség, temetés – egyenruhában. Profik voltunk, és még pénzt is kerestünk. Ez az „oltári segédmunkásság” sok ember előtt illedelmes megjelenést, fegyelmet és egyfajta magatartást alakított ki. – Jó gyerek ez a Barnus –, mondták anyámnak az öregasszonyok. Ez lökést adott, sőt, jel volt: érdemes az emberek közt és értük lenni.

– Hogyan emlékszel az iskoláidra?

– Az általános iskolában voltak jó tanítók és kevésbé jók, akik bekatégorizálták az embert. Rám azt mondták, hogy állatszerető ember, akinek állatokkal kell foglalkozni. Igaz, óra helyett nagy előszeretettel ganajoztam az igazgató malaca alól, meg mentünk neki lucernát szedni. Az úttörőben dobos voltam meg mókamester. Tanárain hibája vagy a családé, de mindig a képességeim alatt tanultam. Sokkal többet tudtam volna bizonyítani, de beskatulyáztak. Én amolyan négyeske voltam. Végül alatta maradtam annak a teljesítménynek, ami bennem volt.

– Hogyan gondolkodtak a szüleid a jövődről, illetve merre mentél tovább?

– Tipikus volt: csak itt ne, falun ne! Menj valahová, bárhová! 1959-ben

Miskolcon tanultak a falubeli fiúk: lakatosnak, esztergályosnak – fogalmam sem volt ezekről. Bámultam a fekete ipari tanuló egyenruhát. Az ilyen középserűek, mint én, odamentek – én is. Becsomagoltuk a dunnát, és irány az albérlet. Sok dolog nem történt velem. A tanulás a kisujjamból kijött, nem volt nehéz; az osztály legjobbjá lettem.

De pillanatok alatt rájöttem: a vas, amit megmunkálok, nem vonz engem, nem az én világom a gép, az acél. A KISZ, az igen – ott fiatalok vannak, meg a mozi, a színház, a sport –, a közösségi élet. És kettős életet éltem: templomba jártam, de nem beszéltem róla.

– *És a tanáraid? Mi volt a véleményed a felnőttekről?*

– Találkoztam nagyon jólelkű tanárokkal. Egyiknek az embersége volt óriási, másiknak a szaktudására tudtam odafigyelni, például Raducz Péter bácsi és mások. Kitűnő emberek voltak. Egy szakoktató – Nagy László – alig idősebb, igazi pedagógus-egyénség volt. Olyan különös módon és szeretettel tudott foglalkozni a csoporttal. Nagyon felfigyeltem rá: egyszerre nagyon jó szakember, egyszerre nagyon emberséges. Egyszerre tud szigort és szeretetet adni. Végül is az ipari tanuló élet még közelebb hozott a teremhez: emberek között lenni.

Egyre távolabb kerültem onnan, ahol felnőttem, a paraszti világtól. Anyámék is arra bízattak, az ipari iskolában is: tanuljak tovább. Harmadévesen elkezdtem az első gimnáziumot is. Éreztem, rájöttem: szűk ez az ipari tanuló világ. Ha akarok valamit, érettségit kell szerezni. Szakmunkásként is folytattam estin a gimnáziumot, viszonylag könnyen ment.

Fél évig szakmunkáskodtam, majd „kiemelték” művezetőnek. Ezt is jobban szerettem: emberekkel foglalkoztam. KISZ vezetőségbe, MHSZ-be is beválasztottak, hat évig voltam sportrepülő. Nagyon sok jó színvonalú emberrel találkoztam.

Mint a mágnes, úgy vonzódtam a nálam műveltebb emberekhez. A papok is ilyenek voltak példának okáért, de rengeteg mérnök meg tanár barátom volt. Lestem mindazokat az embereket, akik jobban éltek, többet akartak, vagy tartalmasabban éltek, mint a többiek.

Mindez alapozta meg bennem, hogy emberekkel kellene foglalkozni! Még nem tudtam, mikor és hogyan, azt sem, hogy gyerekekkel, de erre vitt az utam. Ekkor megtudtam – 1965-ben vagyunk –, hogy ráépíthető az érettségimre a nyíregyházi főiskola. Közben hamar megnősültem, húsz évesen, és hamar megszületett a fiam. Munka mellett elvégeztem a történelem-pedagógia szakot, tanár ember lettem. Kemény időszak volt, anyagilag is.

– *A pályát elkezdni nagy élmény. Milyenek voltak a Te benyomásaid?*

– Olvastam, hogy el lehetne menni nevelőtanárnak. Ez a „félvégzettség” predestinált is erre, ha beválok. Ettől kezdve soha nem voltam „Szaktanár”, nagybetűvel, hanem végig a nevelés vonalán voltam. A pedagógiát már a hallgatótársak sem vették komolyan. Hát ki keresett pedagógust? Szaktanárt, azt igen. A kollégiumi nevelőt a kollégák is másodrendűnek tartották, a szakmunkásképzőben is. Még a gyerekek sem tekintettek igazi tanároknak miniket, a keresztnévünkön szólítottak meg nevelőnek. Ma már tudom: ez egy csodálatos szó. Ott leértékelődött. Ez a történetem közepe, egy egészen más világ, a háromszáz fős kollégium. Az enyémeik mindig a bányászok, és nem

kitolásból. A legproblémásabb csoport volt, köztük rengeteg állami gondozott. Nagyon nehéz volt, de az ember nem tud kibújni a bőréből. Apjuk, anyjuk helyett mindkettőnek kellett ott lenni. Mert milyen is az a gyerek, aki a meggyaszoí nevelőotthonba kerül három évesen, most meg tizenégy éves? Eljött a szakmaválasztás ideje. Azelőtt talán el sem hagyta a nevelőotthont, élt, ahogy élt. De most elszállították ipari tanulóknak egyes-kettes eredménnyel. Semmit nem tudtak a vajúrágról, és még erre sem voltak alkalmasak. Bezuttyantották őket oda és kész. Az állam etette, ruházta őket, de a dolgok kezelését nem gyakoroltatták, elhagyták azokat. Lesz egy szekrényed, lesz ösztöndíjad! És milyen magas fizetés két-háromezer forint egy elsősnek! Egy délután elcéllozöldözték. Rosszabb esetben elitták. Az állami megbízott meglátogatta ugyan őket, de inkább telefonon érdeklődött. Ez semmi, kevés – ez már gubanc volt a lelkemben. De hogy legyen belőlük valami? – később írtam is erről. A kollégium akkor és most szülővel rendelkező szőke, kékszemű gyerekekre épül. S nem hajlandó figyelembe venni azt, aki nem rendelkezik szülővel, nem utazik haza pénteken, s nem érkezik hétfőn tömött táskával, amiben ki van mosva a ruha, és rendbetéve minden; meg nézve az ellenőrző, a haj és minden... Aki más, azt nem vállalta a kollégium. Egyes nevelők igen – ha én is ilyen voltam, akkor így igaz. Próbáltunk többet, de nem volt elég ahhoz, amit kívántak volna ezek a gyerekek: tanulásban, emberi dolgokban, szülői közösség vonatkozásában. Figyelembe véve ezeknek a gyerekeknek az előző életét, a sok-sok sérülést, lelki törést, gyógy-pedagógusok és pszichológusok kellett volna, de egy sem volt. Tettem, amit tettem, én mindig ilyen csoportot kaptam. Mind ott maradt a kollégiumban, elvégezte, le is vizsgázott. Ezek szerint szerettem ezt a munkát, meg ők is szerettek engem. Megvoltunk.

– *Innen egyenes az út a kallódó gyerekek felkarolásához, bár kitérők késleltettek.*

– A második stációt sem sajnálom: megismertem például egy nagyüzemet. Igen érdekes egy ilyen hely, ahol tíz-tizenötezen dolgoznak: a belső élete, a hierarchiák, a pénz- és kenyérhajsza, a szerveződések, az érdekcsoportok. Egy gyár, körülkerítve kétméteres betonkerítéssel valóban más világ, mint a kinti élet. A hagyomány apáról fiúra szállt. Vagy a három műszak, életemben ne jöjjön elő, nem „fehér embernek” találták fel. Az ipari tanuló élet is nagyon hozzátartozik az életemhez, mert társaimmal ugyanolyan halmozottan hátrányos helyzetűek, szociálisan veszélyeztetettek voltunk. A jobb módúak, városiak nem ide jártak, csak a prolibbak. A műszaki ismeret is elkísért egy életen át. Magam javítom az autóm, a mosógépet, a villanykapcsolót. A szemlélet van bennem, mint pedagógusban, iskolavezetőben, ezt próbálom végigvinni, továbbadni. Nem volt kiesett idő.

– *Úgy tudom, egy újabb kihívás elé kerültél, és nem tudtál ellenállni, pedig akartál.*

– Egy másik szakmunkásképző igazgatója megtudta, hogy van itt egy túlbuzgó nevelőtanár, aki ezekkel a problémás gyerekekkel sokat foglalkozik. Kérte, hogy adjanak oda neki, mert ő nem kisebb feladatra keres embert, mint egy hatszáz fős kollégium igazgatói beosztására. Szóval, kezdetem elől: köztük száz fő állami nevelt volt! Ezek útja ugyanis meghatározott.

Nem mehetek magasabb iskolába, olyan helyre sem, ahol nem volt kollégium. Mert itt a menetrend az volt: bőrrönd be, kollégiumban ki és kész.

Tetszett a nagyobb erőpróba, átjöttem a hatszáz fős kollégium élére. Huszonöt nevelőt is kellett irányítani, de a gyerekektől semmiképpen nem akartam elszakadni. Ezt személyes ügyemnek tekintettem. Rögtön láttam, hogy ez a kollégium sem felel meg ezeknek a gyerekeknek. Látszott ez a nagy lemorzsolódáson. S itt is az állami gondozottak: szeptemberben a teherautó megáll, az első huszonkettő szálljon le, a többi viszik tovább. Személyi lap? Megbeszélés? – semmi. Nem jó az indulás: októberre az egy negyede, decemberre az újabb negyede lemorzsolódik. Sem a nevelők, sem az iskolai tanárok nem vállalták fel ezt a gondot. A legnagyobb ezek közül, hogy nem tanították meg élni őket. Nem tudtak bánni a tulajdonukkal, mert azelőtt nem volt nekik. Mondjuk, elhagyta egyikük a kabátját, felvette-kivette a szekrényből a másikat. No de ez délutánra már lopási ügy volt, sőt, elcsattantak az első pofonok, kezdődtek a gyanúsítgatások.

Fantasztikus volt a hétvége is: a szép, zajos hét után jött a sötét, üres péntek: összeterelni őket, hogy a búbanatos nevelőtanár ne ügyeljen minden emeleten. A közös hálóban rosszul érezték magukat. Főz a konyha ennyinek? – hát nem. A vesszőkosárban 100 májkrém, 100 konzerv. Nincs konzervnyitó, kés. Konzerv reggel, délből, este. Nemcsak az én hibám. – Ekkor követtem el az emlegetett dolgot, hogy ebből az élethelyzetből kijussanak – ehhez többet kell tenni. Lesöpörték.

– Mit tudtál tenni ezek után?

– A sors új lépése: igazgatónak hívtak a GYIVI-be. Megint kitalálták: van egy ember, aki megszállottan foglalkozik állami gondozottakkal, legjobb lenne őt odavinni. Nem akartam, hallottam a rémtörténeteket. Félttem attól is, hogy zsákutcába kerülök, kevés lesz a jó szívem. De nem adták fel – igazgató lettem, 2800 gyerek állami gyámja, 1984-ben. Problémák tömegeivel találkoztam.

– Beigazolódta-e a félelmed?

– Igen, de láttam, hogy lehetne jobban. Úgy éreztem, becsontosodott a magyar gyermekvédelem, például a GYIVI a központ, ez a „begyűjtő”, ide szállították a tönkrement családok gyermekeit. Az elődöm a vasrácsokban hitt – a légy sem jutott át. Hozták rendőrkocsival a gyerekeket, és be a rácson. A rácson túl a „gyilkolás”, a kosz, a piszok, a bűz, a mindenféle (bűnöző, öt éves) ember együtt. Egyszerre enni, tetvésszkedni, öltözni, sétálni – ha meg nem szöktek.

Ebbe én már az elején nem tudtam belenyugodni. A vasrácsot megszünttettem – mindenki legnagyobb megrökönyödésére. Mentem a műanyagon és recsegett a lábam alatt a sok letaposott étel, amit az évek alatt tapostak be. A konyhában átható bűz. Azt mondtam: ezt nem lehet így, ez nem embernek való. Ezt egy szűk fél év alatt teljesen kifordítottam a sarkából, amit többen helyeselték, a felügyeleti szerveknél is. Most már a vendégek sem a könyvtárban ettek, hanem ott, ahol a gyerekek.

A rendőrkocsival behozott gyerekek az első levegőzés alkalmával átmentek a kerítésen, megszöktek. Akkor megróttak: nem kell őket levegőztetni.

De hát hogy legyen? A rácsot nem állítottam vissza, de tény, hogy a rendszer így sem működött jobban, bár szabadabbak voltak a gyerekek.

Nem volt könnyű a helyzet a nevelőotthonokban sem: ott is becsontosodott a rendszer. A belső élet mindenre alkalmas volt, csak normális életre, felkészítésre nem. Itt is próbáltam kezdeményezni, mert például a testvéreket szétválasztották. A miskolci gyermekváros kiválogatta a szőke, kékszeműeket, mert hogy ők elitek. Megyaszóra meg csupa fekete meg rossz került, és így förtelmes differenciálódás alakult ki. A tartalmi munkával egyik helyen sem lehettünk elégedettek, még a fényes gyermekvárosban sem, mert csak a körülmények voltak fényesebbek – a tartalom nem volt az. De senki sem volt boldog, senki sem örült. Volt egy élethelyzet, és ez foglalkoztatott: a tizennégy éveseké, főleg, akik nem tudták felvenni a kollégiumi élet fordulatát, és két hónap után lemorzsolódtak. Lógott a levegőben egy 12-20 éves nagy csoport – sehol számukra hely. Hát még, aki tizenkét évesen különleges javítóba került, aztán vissza Borsodba, de senki nem vállalta: se iskola, se nevelőotthon, se munkahely.

– Tudtál tenni valamit?

– Máshol feltalálták az ifjúsági nevelőotthont, szakmatanulással. Az én nevemhez fűződött, hogy anyagi és erkölcsi többlettel ezt mi is megpróbáltuk, 1986-ban. Megvettük a házat, elindult az otthon. Most hallom, egy hete bezárták. Megszűnt, jogutód nélkül. De utódaim sem igazán folytatták: a javítóból, börtönből jövők gyűjtőhelyévé vált. A másik, amit elértem a nevelőszülői hálózat kibővítése volt. Nekem – a család miatt – nagyon szimpatikus volt. Száz-kétszáz gyerek volt nevelőszülőnél. Minden egyes családot felkerestem, többször is, pedig rengeteg volt a munkám. Az „élő szülők árvái” ebben a környezetben megtanultak beilleszkedni. Volt olyan közöttük, aki tizennégy neveltje fényképét tette elé – egy sem volt börtönben, és mind dolgozott. Hároméves működésem alatt kilencszáz lett a nevelőszülőkhöz kerültek száma. Akit lehetett, odaadtunk. Ekkor kerültem el a GYIVI-ből – ezt óvatosan mondom –, száz oka van.

– Jelezted, hogy még mindig felkavar a kérdés, amihez elértünk. Nem akarok tapintatlan lenni, de nagyon érdekelne – miközben tudom, hogy egy olyan struktúrában, amelyben ezek az otthonok működtek, egy ilyen személyiség csak a struktúra feszegetésével fér el. Azt kérdezem tehát: bentről, kintről, fentről, lentől – honnan éreztél olyan nyomást, ami kilátástalanná tette, hogy ott működj?

– Az örökös újítás. Ebben szereztem jó barátokat és nagy ellenségeket. Láttam, hogy alapos reform kellene, és nem pénz, mert hatalmas pénzek voltak, nagyon rossz felhasználással. Rossz volt a működtetés, az emberi oldal, a nevelőmunka. Megcsontosodott a szemlélet, és fogták a széküket betyárosan. Változtatni ott nem lehetett, ragaszkodtak a torz rendszerhez. Érvek helyett szurkálózni kezdtek: nem lehet azt, amit megengedek magamnak mint vezető, visszaélek hatalommal, bizalommal, „herdáltam a nép vagyonát”. Megkeserítettek, s bár semmit sem bizonyítottak rám, se vagyon-tekőzlást, se húsz forintot, fegyelmileg elbocsájtottak a tisztekből. Olyan gyorsan összejöttek a fegyelmi, mint a pinto. Döbbenetes volt számomra:

akármilyen lelkiismeret-vizsgálatot végeztem, nem tudtam magam bűnösnek érezni – visszakérdeztem. Leváltottak.

– *De az ilyen ember nem adja fel. Ottmaradtál a munkahelyeden, tetted tovább a dolgod. Fáj még mindig, ha erről beszélsz?*

– Nem hagytam el a pályát, de igen megbüntettek. Nem hagytak Miskolcon, Kazincbarcikára tettek pártfogónak. Eléggé nagy katarzis volt, a távol-ság, a napi utazás, más munka. Ez a hálózat egy torz szülemény, vezetőként is így láttam. De ezt csinálva kristálytisztán láttam a hamisságát. Volt olyan pártfogó, aki egy évig írta a gyerek javulásáról a jelentéseket, de kitudódott, hogy a gyerek közben meghalt. Egy másik sem ment ki egy évig a gyerekhez – el is küldtem. A jó szándékú pártfogó sem jutott sokra. Az én rózsaszín hajú, fülbevalós, esetleg cigány pártfogoltammal hiába rohantam a munkahelyre – meglátták, és nem volt hely. Százhatvan gyerekem volt „kirendelve” Barcikán, súlyos és alig érdemes esetek vegyesen. Ötven-hatvan súlyosabb esetem volt: hogyan segítek? Ő mit akar? Mire képes a család? Összerakva a mozaikokat, rájöttem: a hagyományos módon nem tudok segíteni.

– *Ha jól értem, az intézményrendszeren belül megoldhatatlannak láttad a problémát, magad sem szívesen működöttél ebben közre, és kezdtél gondolkodni, hogyan lehetne az intézményen kívül megoldást találni?*

– Pontosan erről van szó: ez helybenjárás volt. Volt olyan gyerekeim, aki nagy pártfogolásunk „eredményeképpen” került súlyos helyzetbe. Visszaemlékszem pártfogói irodámra – egy kukatárolót neveztek ki ennek. Nagyokat lehetett aludni, a kutya sem zavart. Ha én nem zavartam a gyerekeket, ők is elszoktak. Csak tévedésből nyitottak be. Valami motoszkált: segíteni kellene. Megpróbáltam az maradni, aki voltam, nem belenyugodni. Hiába akartam elkalandozni, mégis maradtam. Van egy fonál, valami közös az életutamban.

– *Végül is honnan vetted az erőt, a bátorságot ahhoz, hogy megkíséreljed a kitörést a rendszerből?*

– Hálás vagyok a kérdésért, mert akkor biztosan értetted, amit valahol a sorok között mondtam, érzékeltettem: ez nem volt az álmaim álma, hogy Miskolctól húsz kilométerre, több óra utazás, a mi közlekedési körülményeink között... Szóval eléggé romhalmaz voltam magam is, eléggé megkésesedtem. A legbelső nem hagyott nyugodni, de úgy meglehetősen rossz állapotban voltam. Lelkileg is – nagyobb vezetőként leváltva –, a jó barátok elfordultak, megtagadtak, még ők is egy követ dobtak. A belső még valahol pislákol, hogy mégis tenni kellene valmit.

– *De most kellett, hogy valaki megfogja a kezéd? Velem is elolvastattad azt a könyvet, amely olyan jókor került elő. Beszélnél erről?*

– Mint hívó ember, szoros összefüggést látok a gondviselés működésében. Ebben az emberi, társadalmi, testi, lelki mélyponton egyszer csak – ott falun – a kezembe adnak egy könyvet, aminek az a címe: Fiúk apostola. Névrokonom, Lukács István követte el. Nem más az apostol, mint Don Bosco Szent János (1815-1888), olasz, Torinóban élő pap, aki a kallódó fiatalok mentésén dolgozott. A könyvet rokonom kapta, mint vallásos ember, de nevelésről szólt, és nemigen érdekelte. De tudta, hogy nevelőféle vagyok. Úgy gondolta, olvassa el Barnus.

Talán elhiszed rólam, hogy azelőtt is sikerült néhány könyvet elolvasnom, de azért annyira, mint ez a könyv, nem hatott rám egy sem. S mint mindent, ami érdekes az embernek, többször elolvastam. Minél többször olvastam, annál nagyobb mértékben hatott rám. Nem tudtam szabadulni tőle, ha félretettem sem. Óriási volt a hasonlóság az én gyerekeim, az én munkám, a hivatásom és Don Bosco hivatása, munkája közt. Hiába, hogy időközben száz év telt el, állítom: az évek eltelnének, de bizonyos emberi dolgok és szituációk nem változnak, hasonlóak, ismétlődnek. Erőt adott ez a könyv.

– *S mire futotta az erődből?*

– Megráztam magam, és megcsillant valami: itt a lehetőség. Elkezdtem írogatni egy gondolatsort arról, mit lehetne tenni a gyerekek érdekében. Amit most mondok, kérem, hogy így jelenjék meg: Hát ez az a határ, ahonnan egy-két – nem csoda, hanem az isteni gondviselés különös kegyelmének nevezhető – dolog történt, és az én erőmet messze felülmúló volt. Nem az én erőmből, szaktehetségemből, hanem nagyon sok jó szándékú embertől jött a jó. Én úgy értelmezem a gondviselést, hogy emberek által valósul meg: jönnek, és segítenek.

Van pár dolog, amiből hatalmas erővel éreztem a gondviselés közreműködését.

A munkahelyemen gépbe tettük ezt a pár oldalt, kissé hangzatosan, mert ekkor mások is emlegették a kallódó fiatalokat. Felülre írtam a kor divatos jelmondatát: Jövönk a tét.

Barcikán lettek barátaim, fegyelmimet is úgy fogták fel, hogy ez az ember többet akar, mint az átlag, érdemes figyelni rá. Találtam szövetségeseiket: a tanácselnökhelyettes nő és a gyámügyes nagyfőnök – igazgatási osztályvezető – Koltayné személyében. Elolvasták, és érdekesnek találták, a problémákat ismerték.

Az urbanizáció és a deviancia összefüggött Barcikán: bányabezárás, cigányság, lumpenek, képzetlenség, a lelkiélet és hit hiánya. Ez csúnyán visszaütött.

Ma is felkapják külföldön a fejüket: jó, jó, de miért nem Budapesten van ez, vagy legalább Miskolcon? Miért Barcikán?

A kimozdulást jól fogadták: valaki akar valamit, de hát ehhez pénz kell, a találkozóhoz hely kell.

– *Szóval azt álmodtad meg az írásban, ami végül is ma már valóság: a kallódó gyerekek igazi otthonát.*

– Én csak azt írtam le, amit nekem a gyerekek elmondtak. Csüngtek rajtam, a barátaim lettek. A kérdés így hangzott: ti mit akartok csinálni? Mondom a hét osztályt végzett nagydarab fiúnak: Mi lesz veled, miért nem mész a dolgozók iskolájába tanulni? – Én oda nem megyek, Barna bácsi. Tetszik tudni, milyen csavargó társaság az? Az más dolog, hogy ő sem volt az a hamvas, de oda nem megy. Heti két délutánt kellett volna menni, de ott közösség nem alakult ki, ők unták, az ottaniaknak meg teher volt. S hogy ennyi időt eltöltsön, mikor neki programja volt, kérem! Egész nap a téren volt, egész nap lófrált, ő nem ért rá iskolába menni. No meg hát, iskolakudarccal terhelt gyerekek voltak, ahogy ezt komoly kutatók nevezik. Mi hajtotta volna őket?

– *S mi hódította meg őket? Mit tanultál tőlük, hogy a lelkükhöz tudtál érni?*

– Mindenki szabadulni akart: a gyerek az iskolától és önmagától, az iskola tőle. A kép összeállt: nem akarok tanulni, nem akarok iskolába járni. Legalábbis oda nem. – Na de akkor hogy szerzel jogosítványt? Hogy lesz? – kérdeztem. Ezt nagy bajnak látták, tenni kéne valamit. Éreztem, hogy nem úgy – úgy nem fogja megtenni. Azt is kérdeztem: mit akartok csinálni? Végül egyikük kibökte: – Amit igazán szeretnék, az a munka, a meló, Barna bácsi – ilyen erős vagyok, olyan erős!

Ezeket én mind összeraktam. Nem volt az a melószeretet olyan nagyon dühöngő, de azért mocorgott. És ennek jelét is adták. Nem egyszer az utcán állítottak meg: Barna bácsi, tessék várni! Megmutatta, mennyi hullámpapírt gyűjtött, vagy szénberakást vállaltak. Végül is találtam bennük olyan jó pontot, amire lehet építkezni, amit szabad követni, amire rá lehet támaszkodni. Van bennük jó, nem vesztek el egészen. Nem istentől – embertől elrugaskodottak ezek a gyerekek. Vágynak a szeretetre, az elismerésre, szeretnének többet elérni. De sok a fal, ami lebonthatatlanak látszik.

– *Hogyan akartad ezt elérni velük? Azt szeretném megtudni, hogy hogyan jött létre az Ifjúsági Hasznosidő Központ?*

– Mindehhez kellett egy ház: beszélgetni, jól érezni magunkat, ahová viszünk egy kis munkát. Éreztem, úgy nem szabad időt tölteni, hogy legalábbis a beszélgetés szintjén ne foglalkozzunk a tananyaggal is. Az is világos volt, hogy ez akkor eredményes, ha nem úgy csináljuk, mint egy sima iskola: tábla, muszáj nélkül, tiltások nélkül. Csak hátrányos helyzetűek voltak, nem buták vagy megátalkodottak.

– *Hogyan fogadták ekkor az írásodat?*

– Tetszett a dolgozat, de pénz nem volt rá. Nagy bátran írtam munkahelyteremtő beruházásra egy pályázatot. Érdekesége, hogy olyan kérdésekre, mint hogy „milyen üzem, milyen termék, milyen nyereség, hány dolgozó” – én nem adtam választ. Nem illett ez az én gyerekeimre. De egy nevelési elképzelést markánsan megfogalmaztam. És megint a gondviselés... Halmos államtitkárnak tetszett, helyeselte – nagy probléma megoldását látta benne. Négy és fél millió forintot adott rá. Akkor kaptuk meg, mikor segítő kolleginám a lakásügyről felvetette közös búsulásunkkor, hogy a város szélén van ez a romos ház. Megnéztem a házat, és szemeim előtt tényleg megjelent Don Bosco János, aki a városon kívül, lepusztult pajtákbán, szappanfőző műhelyekben, használaton kívüli csűrökben kereste a belvárosi csavargó torinói gyerekeknek a helyet. Ez hasonló volt nagyon – s ez sokat nyomott a latban: hegyektől övezve, bányató-halastó mellett, óriási telek és nagy épület. Kell ennél több jó? Nem volt ajtó, ablak, a cserép lehullott, ellopkodtak belőle mindent, hét éve üresen állt.

A kálváriát nem részletezem, de ettől kezdve sokan akarták ezt a házat. Egyik nap igent mondtak nekünk, a másik nap visszavonták, utána a felére mondtak igent, majd azt is visszamondták. 1987 végén a mienk lett. Tavasszal kitakarítottunk a gyerekekkel. Már ez összehozott minket. Nagyszerű hangulatban telt az idő. Szalonnasütés az udvaron – láttam, hogy hajlandók lesznek. Persze megjelentek az ellendrukkerek: úgysem jönnek ide a gyere-

kek, és nem lehet velük mit csinálni. Voltak jószándékú drukkerek, ők öt-tíz évet jósoltak, míg a rózsaszínű álomból lesz valami.

– *Nem lett igazuk, mert kilenc hónap alatt megteremtették az otthont, illetve az Ifjúsági Hasznosidő Központot.*

– Szívesen neveztem volna én is otthonnak, de valami egyedit akartam, ami nem hasonlít az eddigi elnevezésekhez. A bibliaforgatás segített. A hasznosan eltöltött idő, a hasznosan leélt élet ragadott meg. 1988-ban megnyílt az ajtó: a gyerekeké s ezzel a három-négy kollégával, akik hallottak rólam, és kedvük volt ahhoz a „szörnyűség”-hez, amit el akarok követni. Máig itt vannak, szeretettel foglalkoznak a gyerekekkel.

– *Ettől kezdve simább lett az út?*

– A jóban is, akár a rosszban előfordult, hogy ha jön a jó, több jó jön egyszerre. Pályázatot pályázat után nyertem. Szinte indigóval írtam itt-ott arányváltóztatással, attól függően, kinek szólt.

– *Meséld el egy napotokat!*

– A gyerekek reggeltől estig itt vannak nálunk, este mennek a családjukhoz. Azért egész nap, hogy minél kevesebb idő maradjon a régi rossz társaságra. A család képtelen a gyerek idejét kitölteni, vagy nincs teljes család, sok a testvér – ez a jellemző. A napirendet is a gyerekgények alapján csináltuk meg. Nem fedeztem fel én semmi újat. Egy élethelyzetre – ami kihívás volt – adtam egy választ. Semmi egyebet nem követtem el, tiltakozom ez ellen.

Alapelv: korán találkozni. Ha elmegy a szülő dolgozni, ne maradjon ott a gyerek! Keltse fel, hisz óra nincs, ugye nem mondom Neked újat? Más sincs: kanál sincs, villa sincs, meg lábas is csak egy van – sőt, enni sincs. Ilyenem nem akadhattam fel, hogy pontosan érkezett-e a gyerek. Örültem, hogy eljött, és nem tizenegyor ébredt, mint azelőtt, a tévéműsorra.

Játékról is gondoskodtunk, hangulatos kis reggelicskék voltak. Azt kértem a kollégáktól, amit Don Boscótól tanultam: legyetek mindig köztük! Ő sem alkotott újat – mint írja –, a meglévőt alkalmazta másként. Mi is ezt tehetjük. A mai iskolarendszerben a „legyen köztük” – hiánycikk.

– *S hogyan voltatok köztük?*

– Mire M. Józsi megjött, meleget csináltunk, náluk nem volt, láttam. Vagy megkérdeztem, hogy mikor játszottak ezek a gyerekek úgy elektromos gitáron – életük álmán –, hogy azt ne bűnözéssel szerezzék, ne keressék rajtuk, ne verjék el rajtuk? És legyen hol bekapcsolni, és hangerőt is adhat rá? Reggelit akkor sem tudtunk adni, most sem, pedig tudjuk, hogy éhesek. De amit hoz, étteremben eszi meg, megmelegítjük – ő meg ad a barátjának a fél liter tejből. Azért néha mi is szerzünk.

Tudtuk, hogy az iskola nem kihagyható, ha nem is padban, meg becsengetve és hajszálpontosan kezdve, negyvenöt percben. Megmosakodva, rendbeszedve magunkat, dolgozni vagy tanulni kezdtünk: egy kicsi munka, egy kicsi tanulás, egy kicsi játék. Volt, aki csak a harmadikat akarta. Mi, felnőttek fűtöttük a kazánt, én vezettem az intézet roncskocsiját, hozni-vinni kellett a terméket. Nevelő, oktató, munkás voltam, és fociztam velük. Egy gyerek se tudja máig, hogy nekem nincs is motorvezetői jogosítványom, mégis én tanítottam őket motorozni. Azóta van már szakember. Én így együtt lettem

a Barna bácsi. Óriási a pedagógiai jelentősége: a feladat, a játék, a munka együtt – ezt én igen nagyra értékelem, ezért nem jöttek be az előítéletek, amelyek megkérdőjelezték a sikert.

Az ebédet úgy vártuk, mint a Messiást, az egyben oktatási-nevelési program is volt. Hozzájárult, hogy megszerették az otthont. Hoztuk az ebédet, és melegítő konyhát csináltunk. Odahaza nem volt ebéd. Ragaszkodtam ahhoz, hogy hangulatos, higiénikus és jó, emberarcú legyen az étterem. A vasárnapi ebéd több, mint étkezés. Nagyon sajnálom azokat a családokat, ahol nincs vasárnapi ebéd. Az otthonban minden vasárnap volt, ha enni tudtunk. M. Tamás a hatodik kenyeret ette a grízestésztahoz. Mint mondta, ő csak egyszer lakik jól egy nap. Nem volt nehéz elhinni, ismertem a családot.

A délután kis munka és nagy játék. Még a gombozást, papírhajtogatást, gyöngyfüzést is élvezték – elámultam. Hát igen: a sikerélmény, az önbizalom-ébresztés, ez nagy erőt ad, és nagy tartalékokat szabadít fel.

Hát így telt el egy napunk. Ha olyan a légkör, nem kerül sor sem unalomra, sem durvaságra, semmi olyanra, amit büntetni kell. Don Bosco is a megelőzésre int: nála ez szembekerül a megtorló módszerrel.

– *Lassan elfogadott benneteket a lakosság. Befogadott-e az intézményrendszer?*

– Senki nem fogadott be: ez nem iskola, nem gyermekvédelem, vállalatnak nem hatékony. A gyámügyis fogadott be mint egyedit az országban. De nem volt elrendezve a tanárok státusa. S a gyerekek? – Nem iskolai tanulók, nem szakmunkás tanulók, nem intézetesek. Ez sok galibát okozott: a mi családjaink nem kaptak családi pótlékot, a mi bélyegzőnk nem számított. „A gyerek jár valami ifjúsági szörnyűségbe” – ami nem iskola. Diákigazolvány, kedvezmény se járt. Azután ez is megoldódott.

Az élet vitte előre a szekerünket. Tudtuk, hány osztály hiányzik (öt-nyolc), erre próbáltuk felkészíteni, bár bizonyítványt sem adhattunk, meg semmit, mert mi nem vagyunk az, ami – nem vagyunk. Pedig már nem álltak rosszul a gyerekek szakmailag. Na, sikerült elérni, hogy ott, ahová járniuk kellett volna, levizsgázhattak: kilencvenöt százaléknak sikerült, de az öt százalék is csak javítóvizsgára jutott. Látszott, hogy már nem lehet minket lesepenni.

– *Milyen volt a város vélekedése?*

– 1990-ben vagyunk. Segített a tanács is a rendszerváltás előtt, az önkormányzat meg még inkább. Sok lett a látogató, s ezek a külső elismerések is segítettek a jogosítványok adásában. Motiválta őket az is, hogy fejkvóta nem járt, míg nem lettünk iskola. Ezek és az eredményeink ösztönözték a várost. Gyorsan általános iskola lettünk, jóváhagyták egyedi tanterveinket. Nem kedvező a megállapított kvóta, ez fáj, mert igazságtalan. De erről majd máskor... A döntés jó vért szült.

Aztán az élet újra jelentkezett: mi legyen a nyolcadik osztályt végzett diákkal, ha tizenhét éves is? Folytattunk szakképzést (varró, vasas, hegesztő műhellyel, festő-mázoló brigádunk is volt), csak éppen szakiskola nem voltunk. De az előterjesztés már könnyen sikerült, és szakiskola lettünk. Fogadjuk a lemorzsolódókat és a máshol reménytelen eseteket is. Olyan szakmák indultak éppen, amire volt jó szakember. Hat szakmánk van, most növeltük

nyolcra. Elvünk a több lábon állás. Éppen a jogosítványszerzés mutatja, hogy már a magasabb fokozat érdekli őket – másban is. Nőtt az önbizalmuk, sikerélményt szereztek, lehet őket terhelni. Gyors fejlődés kezdődött.

Itt voltál az ünnepségen, tudod, hogy 1991-ben felvettük Don Bosco nevét! Lassan kialakult, hogy programunk szellemének ez a választás felel meg legjobban.

– *Úgy érzed, teljes az elismerés?*

– Nincs okom panaszkodni, mert elérjük terveinket, és a struktúra is idomul hozzánk: például kallódó gyerekekre figyelni, speciális szakképzés, szakmaelőkészítő program, ezek a mi meglevő gyakorlatunkat ismerik el. Lám, lám, micsoda változás! Nem az a fontos, ki kezdte: a lényeg a struktúra rugalmassága. Egyben nincs rugalmasság, a különlegességet és az összetettséget nem viseli el ez a rendszer sem. A mi személyre szóló nevelési programunk összetett finanszírozást igényel. Ezt a magyar iskolarendszer nem ismeri, egyáltalán nem tudja elfogadni. Ezzel eredményességünk nem ismeretetik el. Pályázunk ma is, de az esetleges, egy programra szól, és persze szerencse kérdése is, ki kapja meg.

– *Elégedett ember vagy-e 1993-ban?*

– Nagy panaszra nincs okom. Szoktam kuncogni magamban, hogy hiszen a dolgok előre mennek. két éve gyakori vágyunk, hogyan teljesítsük ki a Don Boscó-i programot, és törődjünk többet a lélekkel.

A tízparancsolat megértése jól szolgálhat. Az sem baj, ha a gyerek hisz a gondviselésben – nehéz helyzetben kapaszkodó. Szóval 1993. augusztus elsejétől egyházi iskola lettünk, a Don Bosco által alapított szalézi rendhez tartozunk. Vállalt tevékenységünk a kallódó ifjúság mentése. Ma is ezt teszik. Pár éve ismét működnek Magyarországon. Adtak erkölcsi, anyagi segítséget, biztatást nekünk is. Én is tagja vagyok a rendnek, harmadrendi-világi. Kilencven országban ezerhétszáz Don Bosco iskola van

– *Lelkészetek is van?*

– Eddig a helyi plébános segített, most egy szalézi atya jár hozzánk, és még hárman telepednek ide. De mennyi mindenről nem beszélünk még!

– *Magam is sajnálom. Főleg a nyitott, közlékeny, kedves és őszinte gyerekeitekről nem beszélünk, pedig ez a benyomásom!*

– Így van. Na és a szakképzés, ami modell lehetne, meg a családok, és igaz, a gyerekek. Jó lenne folytatni!

– *Maradjunk ebben! Köszönöm a beszélgetést.*